

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

DORIVOR EXINATSEYA (ECHINACEA PURPUREA (L.) MOENCH) MANZARALI DORIVOR O‘SIMLIK

Qahhorov Ismoiljon Barotali o‘g‘li

Termiz davlat universiteti Botanika kafedrası o‘qituvchisi

ismoilqahhorov111@gmail.com

Annotatsiya: Dorivorlik xususiyatga ega bo‘lgan o‘simliklardan insoniyat tomonidan turli xil kasalliklarni davolashda foydalanilish tarixi uzoq o‘tmishga borib taqaladi. Shuningdek ulardan foydalanish hatto hozirgi kunda ham juda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu tezisdá ko‘pgina dorivor o‘simliklardan farqli ravishda ham manzarali, ham shifobaxshlik xususiyatga ega bo‘lgan o‘simliklardan biri - Exinatseya (*Echinacea purpurea* (L.) Moench) o‘simligining bazi dorivorlik xususiyatlari hamda undan foydalanish haqidagi ma‘lumotlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: introdusent, farmaseftika sanoati, xalq tabobati, immunitet, sog‘liqni saqlash, qaynatma, plantatsiyalar, og‘riq, gongrena, echinamune.

Hozirgi kunda butun dunyo miqiyosida shifobaxsh, dorivor o‘simliklarning tabiiy holdagi mavjud zahiralarni aniqlash, boshqa iqlim sharoitlarga moslashtirish yani introduksiya qilish hamda ushbu o‘simliklarning madaniy holatdagi plantatsiyalarini tashkil qilish masalasi umumjahon olimlari tomonidan o‘rganilayotgan muhim masalalardan biri sanaladi. Shuningdek dorivor o‘simliklarni yetishtirish va qayta ishlash bilan shug‘illanuvchi tarmog‘larning dori vositalarini ishlab chiqish uchun foydalaniladigan dorivor o‘simliklar xom ashyosiga bo‘lgan ehtiyojni qondirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Butunjahon Sog‘liqni Saqlash tashkiloti bergan ma‘lumotlarga ko‘ra, bugungi kunda ishlab chiqarilayotgan farmaseftik dori vositalarining qariyb 60% ni shifobaxsh dorivor o‘simliklardan olinadigan preparatlar tashkil etar ekan.

So‘nggi yillarda yurtimida ham dorivor o‘simliklarning tabiiy zahiralarni aniqlash, madaniy plantatsiyalarini tashkil etish, chet el florasiga oid bo‘lgan boshqa dorivor o‘simliklarni o‘zimizning tuproq - iqlim iqlim sharoitimizga introduksiya qilish borasida ham ko‘pgina ilmiy-amaliy tadqiqot ishlari olib borilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-maydagi “Dorivor o‘simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda kasallilarni davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-251-son qarorining 2-ilovasida **“Bir tuman — bir mahsulot” tamoyili asosida dorivor o‘simliklarni yetishtirishga ixtisoslashtiriladigan tumanlar**” ro‘yhatida bir qator dorivor va ozuqabob o‘simliklar va xususan Exinatseya o‘simligining plantatsiyalarini Toshkent, Farg‘ona, Andijon, Namangan viloyatlarida, shuningdek Respublikamizning barcha tumanlarda tashkil etish chora tadbirlariga alohida e‘tibor berilgan. [1]

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

Ushbu o‘simlikning eng muhim dorivorlik xususiyatlaridan biri bu organizmning himoya kuchi hisoblangan immunitetni rag‘batlantiruvchi ta‘siridir. Bundan tashqari quyida yana bir necha xususiyatlari hamda undan foydalanish xususida ta‘nib o‘tamiz.

Saratonga qarshi vosita. Amerikaning Milliy Sog‘liqni Saqlash Instituti (NIH) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Exinatseyaning miya saratoni bilan bog‘liq tadqiqotlar nashr etildi. Tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko‘ra bu o‘simlik tarkibini tashkil etuvchi fitokimyoviy moddalarning shifobaxsh ahamiyati jihatdan boshqa turdagi dorivor o‘simliklarda haligacha topilmagan fitokimyoviy moddalar saratonga qarshi kurashda qimmatli vosita bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Immunitet tizimini mustahkamlaydi. Exinatseya ustida olib borilgan bir necha tadqiqotlar ushbu o‘simlikning damlamalaridan yoki undan tayyorlangan preparatlaridan shamollash davrida foydalanish, umumiy shamollash davomiyligini 1.5 kunga qisqartirgan.

Og‘riqni yengillashtiradi. Exinatseya (*Echinacea purpurea* L. Moench) og‘riq qoldiruvchi vosita sifatida ham ahamiyatli sanaladi. Bu quyidagi og‘riq turlar uchun ayniqsa samarali og‘riq qoldiruvchi vositadir:

- Ichaklardagi og‘riq
- Bosh og‘rig‘i bilan bog‘liq og‘riq
- HSV (gerpes) bilan bog‘liq og‘riq
- Gonoreya bilan bog‘liq og‘riq
- Qizamiq bilan bog‘liq og‘riq
- Ilon chaqishi
- Tomoq og‘rig‘i
- Qorin og‘rig‘i
- Tonzillit
- Tish og‘rig‘i

Yallig‘lanishga qarshi vosita sifatida ishlatiladi. Barchamizga ma‘lumki, yallig‘lanish ko‘pgina kasalliklarning boshlang‘ich ildizidir. Bunga qo‘shimcha tarzda boshqa omillar, jumladan stress, oziq-ovqatimiz tarkibidagi toksinlar va yomon uyqu – barchasi bunga yanada hissa qo‘shadi. Britaniya Universiteti tomonidan olib borilgan tadqiqotlar bu o‘simlikning Revmatoid artrit kabi surunkali yallig‘lanish holatlari bilan kurashadigan odamlar tomonidan muntazam ravishda iste‘mol qilinishi ushbu kasallikni davolash uchun samarali effekt beradi.

Rasmiy tibbiyotda ham Exinatseya o‘simligidan turli xildagi dorivor preparatlar tayyorlanadi. Bularga dunyoga mashhur Herbanica firmasi tomonidan ishlab chiqariladigan “Echinamune”, Pro-Bio Pharma firmasi tomonidan ishlab chiqariladigan “Echin-Defence”, Fauda Pharmacy kompaniyasi tomonidan ishlab chiqariladigan “Immulant” kabi bir qancha preparatlarni misol qilishimiz mumkin. Bu

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

qo‘shimcha tarzda ushbu o‘simlikdan turli kosmetik vositalarni tayyorlashda foydalanilishi uning qimmatli jihatlaridandir.

Qizil Exinatseyadan uy sharoitida samarali foydalanishning usullaridan biri bu undan qaynatma tayyorlash hisoblanadi. Ayniqsa bahor va kuz oylarida tez-tez takrorlanib turuvchi shamollash, gripp kasalliklari uchun bu juda foydali sanaladi. Uni tayyorlash uchun o‘simlikning quritilgan yer ustki qismidan 10 gramm olinib, 500 ml suv bilan birga past olovda sekin qaynatiladi va issiq joyda uch soat mobaynida damlanib, dokadan sizdirib olinadi. Odatda bu damlama ovqatdan keyin qabul qilinadi. Ammo ovqatdan avval qabul qilish uchun shifokor bilan maslahatlashib, keyin iste’mol qilish tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda ushbu o‘simlikning chiroyli guli borligi sababdan manzarali o‘simlik sifatida foydalanishdan tashqari, uning yer ustki qismining dorivorlik xususiyatlaridan ham keng miqiyosida foydalanish mumkin. sifatida yon atrofda manzarali o‘simlik sifatida keng miqiyosida

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-maydagi “Dorivor o‘simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda kasallilarni davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-251-son qarori.
2. Алёхин В.В. География растений. М 1950
3. Анищенко, Л. В. Шишлова Ж.Н. Интродукция эхинацеи пурпурной [Echinacea purpurea(L.)] Moench в Ботаническом саду ЮФУ. // Вестник ВГУ, серия: химия, биология, фармация. – 2009.
4. Foster, S. Echinacea: Nature’s Immune Enhancer / S. Foster. – VT: Healing Arts Press, Rochester, 1991.
5. <https://iNaturalis.com>
6. <http://floruz.uz>
7. <http://powo.science.kew.org>
8. www.wikipedia.org
9. <https://uzpharmagency.uz/>